

Наталія ФЕДОРЧУК

канд. екон. наук, доцент кафедри економіки,
підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

Активні бойові дії, падіння економіки, негативні демографічні чинники, мобілізація працездатного населення спричинили суттєву трансформацію на вітчизняному ринку праці. У Державній службі зайнятості (ДСЗ) до річниці вторгнення російських військ в Україну проаналізували ці глобальні зміни. Спільно з ЄБРР, Міносвіти, Федерацією роботодавців та європейською програмою EU4Skills у лютому 2023 року провели масштабне опитування українських роботодавців, в якому взяли участь майже 8 тисяч керівників підприємств та організацій у 12 галузях економіки.

Експертів цікавило не лише цифрове підтвердження очевидної тенденції до скорочення ринку праці. Зацікавлені сторони – а це і працедавці, і заклади з підготовки фахівців, і представники служби зайнятості – спробували передбачити, в яких умовах нам доведеться відбудовувати країну.

Тепер Україні бракує професіоналів у різних галузях, особливо у тих, що дотичні до її майбутнього відновлення – будівельників, водіїв спецтехніки, операторів різноманітних машин тощо. За попередніми оцінками міністерства економіки, аби Україні досягти довоєнних темпів зростання економіки, додатково потрібно 4,5 мільйона робочих рук.

Згідно з даними, які опрацювали аналітики Служби зайнятості, на кінець минулого року рівень безробіття в Україні сягнув рекордних 33,3%. Водночас майже 30% роботодавців зазначили, що мали труднощі із винаймом персоналу [1].

Серед основних причин дефіциту кадрів працедавці найчастіше називали недостатню кількість кандидатів (33,4%) та незадовільний рівень кваліфікації претендентів на посади (22,9%). У той же час тільки незначний відсоток компаній (2%), наприкінці року запланували додатковий винайм людей. Хоча намір збільшити чисельність персоналу у майбутньому окреслила третина опитаних. Як пояснили дослідники, зараз бізнес доволі обережно береться за планування на середньострокову, а тим більше на довгострокову перспективу.

Найчастіше компанії шукали працівників простих робітничих професій. Так, серед топ-10 найзатребуваніших торік працівників – водії, вантажники, медсестри, підсобні робітники, трактористи, продавці тощо.

Війна підсилила тренд на зменшення кількості кандидатів на посади працівників, умовно кажучи, професійно-технічних професій. А мобілізація цей процес прискорила. Хоча загалом це довготривала тенденція, яку ми уже давно спостерігаємо. У контексті майбутньої відбудови та відновлення країни нестача робочої сили особливо актуальна.

Спостерігається тенденція до скорочення частки роботодавців, які мають можливість фінансувати підвищення кваліфікації або перекваліфікацію своїх працівників. Цього року вимушена економія змусила 45% компаній скоротити програми з навчання, тоді як значна кількість роботодавців (33%) визнає, що саме у цьому має нагальну потребу.

У європейських країнах, зокрема, у Німеччині має місце практика, коли місцеві служби зайнятості переходять від надання послуг виключно безробітним громадянам до роботи з уже працевлаштованими, організовуючи підвищення кваліфікації для працівників діючих підприємств. В Україні також обговорюють відповідні зміни до закону про діяльність ДСЗ, аби дозволити установі розробляти і працювати за програмами підвищення кваліфікації саме зайнятих громадян, а не опікуватися лише безробітними.

Не тільки осередки центрів зайнятості, але й заклади професійно-технічної освіти могли б підхопити цей тренд і запропонувати освітні послуги саме для дорослого населення в умовах гострого дефіциту робітничих

спеціальностей. Якщо говорити про перекваліфікацію, то українському ринку бракує саме короткострокових програм, з урахуванням темпів розгортання цілих виробничих сегментів, як-от оборонний. Або повернення експорту до довоєнних показників. Якщо питання про відкриття портів для промислової продукції вирішиться і промисловість запрацює на повну потужність, у країні одночасно з'явиться 500 тисяч додаткових робочих місць. Їх комусь потрібно буде заповнювати в умовах нинішнього кадрового дефіциту.

Великий бізнес вже будує власні системи оперативного реагування на зміни ринку. Але є такі галузі, які зменшилися на тлі війни вдвічі, а то і в 10 разів. І що буде з ними далі, залежатиме від того, яку модель відновлення економіки країни прийме уряд.

Ще одним фактором, який обов'язково слід враховувати при прогнозуванні майбутнього ринку праці, є кількість громадян вразливих категорій, яка збільшилася в рази. Наприклад, зараз у структурі зайнятості ветерани складають лише 2%, люди з інвалідністю – 6%. Але по закінченні війни їх буде значно більше. Роботодавцям уже необхідно враховувати зростання рівня інвалідизації – у тому числі, працездатного населення, тоді як поки що масштаб цієї проблеми вони не сприймають. На думку керівників компаній, однією із перешкод для зайнятості уразливих категорій українців є те, що вони не звертаються по роботу. Хоча в той же час роботодавці зізнаються, що не готові створювати особливі умови для таких працівників, проте готові підлаштовувати людей під вже існуючі [2].

Планують в ДСЗ взятися і за перенавчання демобілізованих українців. Готується експериментальний проєкт, який передбачає навчання учасників бойових дій (за їхнім бажанням) у центрах професійно-технічної освіти ДСЗ. І для цього не обов'язково буде мати статус безробітного. Це цілком логічне рішення, адже такі центри якраз зорієнтовані на роботу з дорослим населенням, вони вже мають розроблені та адаптовані курси з навчання робітничих професій і, що головне, вони саме короткострокові, розраховані на 3-4 місяці занять.

Історично склалося, що професійно-технічні заклади, передовсім, орієнтовані на молодь, але таким закладам цілком до снаги запровадити короткострокові програми з часткових кваліфікацій для дорослого населення.

У контексті повоєнної відбудови країни саме підготовка та перепідготовка фахівців робітних професій є наразі найактуальнішим викликом.

Що стосується ще однієї вразливої категорії громадян – внутрішньо переміщених осіб, – то протягом останнього року їх винаймали 46% опитаних компаній. Проте частка таких громадян у загальній структурі зайнятості – лише 3% [2].

За спостереженнями дослідників, загалом ця категорія населення має доволі пасивну позицію у працевлаштуванні. Переважна більшість – через невпевненість у довгостроковому перебуванні на новому місці. Ще частину задовольняють соціальні виплати та допомоги. А у деяких випадках навіть охочим взятися до праці місцева громада немає чого запропонувати – через відсутність роботи.

Отже, до кінця поточного року чисельність уразливих груп на ринку праці зростатиме. Тож уже потрібно напрацьовувати та запозичувати ефективні інструменти підтримки роботодавців для успішного подолання цього виклику.

Список використаних джерел

1. Аналітична та статистична інформація Державної служби зайнятості.
URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics> (дата звернення: 23.04.2023)
2. Ринок праці після війни: Україні бракуватиме 4,5 мільйона робочих рук.
URL: <https://borgexpert.com/news/rynok-pratsi-pislia-vijny-ukraini-brakuvatyme-4-5-miljona-robochikh-ruk> (дата звернення 25.04.2023).